

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

תוכן

- א. הוחל שבועתו של אבימלך.....1
ב. נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.....2

דף יז

א. הוחל שבועתו של אבימלך

שנים¹ שנשבעו זה לזה לעשות דבר אחד, ועבר אחד מהם על השבועה, השני פטור, ואינו צריך התרה², שלא נשבע אלא על מנת שגם חברו יקיימנה³.

לפיכך איש ואשה שנשתדכו זו לזה, וקבלו חרם לינשא לזמן קבוע, מי שעיכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר, שאף על פי שעבר הזמן שבועתו קיימת, והצד השני שלא

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רלד ו

² דהוי כמו בריתת ברית כשבועת אברהם לאבימלך שנשבעו זה לזה להיות שלום ביניהם ואחר כך עברו הפלשתים על השבועה ונפטרו גם ישראל משבועתם ונלחם שמשון עמהם. ש"ך שם טז ומקורו הנהגות מרדכי שבועות פרק שלישי רמז תשפג ובט"ז כתב שהראיה היא מדלהלן דף יג. שאמר משה ליוסף הניע השבועה שנשבע הקדוש ברוך הוא שאני גואל אתכם והניע השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך כו' ועיין חדושי הגרשוני שכתב עליו "שנה ברואה", ולא עיין בהנהגת מרדכי דשבועות" וכן עיין בנקה"כ שם והביא מרבינו ירוחם בסוף נתיב י"ד [סוף ח"ז] הביא גם כן ראייה כיוצא בזה, וז"ל, וראיה מדוד כשהלך להלחם עם הארמיים, אמרו לו הסנהדרין כיון שהם עברו הברית שכרת יעקב עם לבן הארמי בימי בלעם כבר היו פטורים ישראל לעוברו, כדאיתא במדרש תהלים [פרק ס] מכתם לדוד [וגו'] בהצותו [שם ס, א – ב], עכ"ל. ועיי"ש מש"כ על ראיית הט"ז

³ שנים שנשבעו הרב מ' חיים אלפנדר זצ"ל בספרו אש דת על התורה כתב בפ' קרח דנראה דה"ה אם ישראל נשבע לעשות דבר עם העובד כוכבים כיון דהעובד כוכבים ליתא בשבועה פטור הישראל מאותה שבועה עכ"ל ולדינא צ"ע. חי' רבי עקיבא איגר שם, ולכאורה קשה הרי לא נפטרו ישראל מן השבועה עד שעברו פלשתים אע"ג שאבימלך עכו"ם הוי וא"כ לא היה חייבו. ואולי קודם מתן תורה שאני, או שידוע היה שאבימלך יקיים השבועה וכן מוכיחים המקראות שיצחק אבינו בא בטענה על מה שסיתמו פלישתים בארות אביו. ועיין שיירי כנסת הגדולה הנהגות בית יוסף יורה דעה סימן רכח רנה שלדעת הגדולים שסוברים דאפילו גדולי הדור חרמם חרם לדורות הבאים ואין שבועתם שבועה לדורות הבאים, היכי אמרינן הוחלה שבועתו של אבימלך דנראה דמשום דפלשתים פרצו את הגדר תחלה הותרו להלחם, והלא אפילו שפלשתים היו עומדים בשבועתם היו יכולים להלחם עמהם ולא היו עוברים את הברית ואת השבועה, כיון דהמשביעים מתו ובניהם אינם חייבים לקיים שבועתם. וצ"ל לדעת הגדולים הללו, דשבועת אברהם עם אבימלך היה עמה חרם, דאף על גב דכתיב כי שם נשבעו שניהם אפשר שגם חרם היה שם, אך קשה, למה לא נסתיעו המפרשים דחרם חל על דורות הבאים מאברהם ויעקב כיון שלפי דעתם חרם היתה שם. ויש לדחות, מפני שלא נזכר בהם חרם בפירוש. והנכון אצלי, דס"ל לגדולים הללו דהא דשבועה אינה חלה על דורות הבאים היינו בשבועה שאינה תלויה בהנאת אחרים, אלא דוקא בהנאת עצמם הם ובניהם וזרעם אבל שבועת אברהם ע"ה עם אבימלך ויעקב ע"ה עם לבן שבשבועתו היתה תועלת לאבימלך וזרעו ועל ידי כן היה גם כן הוא נשבע, וכן שבועת יעקב שעל ידי שבועתו היתה תועלת ללבן וזרעו, שבועה כזו חל על דורות הבאים.

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

עיקב רשאי לבטל השידוכין, ומותר להינשא או לישא, ואין צריך התרה. אולם אם נשא או נישא הצד השני לאחר, גם המעכב מותר בלא התרה, שהרי אינו יכול לקיים עוד שבועתו.

ואפילו אם טוען זה העובר המועד שהיה אנוס, אינו נאמן שיתחייב הצד השני עדיין בשבועתו, ומכל מקום טוב הוא שילך הצד השני אצל חכם ויתיר לו שבועתו, שי"א שיש לחשוש שמא יביא המעכב עדים שהיה אנוס בדבר שהעביר המועד⁴, ונמצא עבר זה על שבועתו אם נשא בלא התרה.

ואם לא פירשו קבלת החרם או התנאי בשעת מעשה, שמתחילה נעשה השידוך בסתם, ואח"כ נתנו תנאים⁵, כגון שזמן הנשואין יהיה ליום פלוני וכותבים כך בקשרי התנאים, ולא נתפרש שהשידוך נעשה ע"מ כן, אף על פי שאח"כ אחד מהם עבר הזמן, חבירו מחויב לקיים השידוך, כיון שעבר מחמת האונס ואין עיקר הזיווג תלוי בזמן⁶.

קבעו בתנאים זמן החתונה, ואחד מהצדדים עיקב והעביר הזמן, רשאי הצד השני לבטל השידוכין, ונחלקו הפוסקים כשהעיקב היה מחמת אונס אם השידוך בטל.

דף יז

ב. נזח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך נבשן האש ואל ילביז פני חבירו ברבים

⁴ משמע שבאנוס לא פטר שבועתו ועיין ב"ח (שם) תמה נהי דהאנוס פוטר את המעכב שלא יהא נקרא עובר על שבועתו, כיון דאנוס הוא, מ"מ למה יהא השני עדיין קשור בשבועתו, הרי לא נשבע אלא ע"ד שיבא לזמן פלוני, וכיון שלא בא נפטר משבועתו, וע"כ חולק על הרמ"א, אלא לרוחא דמילתא יתיר שבועתו. והט"ז יג כתב דקביעת זמן אינו דבר עיקרי כל כך שנאמר שבשביל זה יתבטל השידוך, ואח"כ אם במזיד העביר הזמן הצד השני פטור, אבל כשהיה אנוס לא במלה השבועה וחייב לישאנה לאחר שיעבור האונס, וכתב הט"ז שמעיקר הדין כשבא וטוען שאנוס היה ולא בירר שהיה אנוס, ה"ז כאילו אמר שאינו רוצה לישאנה, אלא דמ"מ יתיר שבועתו, והט"ז סובר שמעיקר הדין צריך להתיר שבועתו. ועיין ש"ך חושן משפט סימן כא ס"ק ג שחילק שכשאדם מחייב עצמו נגד חבירו בדבר שלא היה חייב על תנאי, ואירעו אונס לזה שחייב עצמו שלא קיים התנאי, פטור והרי הדבר כמו שהיה מקדם, דאונס רחמנא פטריה, אבל מי שחייב עצמו נגד חבירו בדבר שלא היה חייב, ע"מ שיעשה לו חבירו איזה ענין ליום פלוני, ואירעו אונס לחבירו, אין המתחייב חייב בשביל אונסו של זה, דאונס רחמנא פטריה אמרינן אבל אונס רחמנא חייביה לא אמרינן, ומה לו בזה שאירעו לחבירו אונס, הרי לא קיבל על עצמו חיוב זה אלא על תנאי זה, וכיון שלא קיים חבירו התנאי, אף שהוא מחמת אונס למה יתחייב הוא.

⁵ הש"ך בנקה"כ (שם) השיג על הט"ז וסובר כהב"ח דכל שעבר הזמן אף באונס, הצד השני פטור משבועתו, וכתב לחלק שאם נשבעו להנשא לזמן קבוע ועבר הזמן אף באונס, השבועה במילה, אבל אם נשבעו להנשא ולא קבעו זמן, ואח"כ קבעו זמן, אין העברת הזמן מבטל השבועה, ובאופן זה איירי הרמ"א. ועיין פתחי חושן חלק ט פרק ו סעיף כב

⁶ ש"ך חושן משפט שם.

הלכות הדרה היומית

מסכת סוטה

אסור לאדם להכלים את ישראל⁷ אפי' בינו לבין עצמו בין בדיבור בין במעשה⁸ ואע"פ שהמכלים את חבריו בדברים, אינו לוקה עליו ואינו בר תשלומין, עון גדול הוא⁹, ואין המחרף ומגדף לעם ומביישן אלא שוטה רשע וגם רוח¹⁰. אבל אם הלבין את פניו ברבים¹¹, כבר כרתוהו רז"ל מעולם הבא ואמרו, המלבין¹² את פני חברו ברבים – אין לו חלק לעולם הבא¹³.

⁷ רמב"ם הלכות דעות פרק ו' ה"ח הפ"ן חיים בפתיחה לאוין י"ד

⁸ שו"ע הרב חו"מ הל' אונאה סעי' כ"ט

⁹ "ודע דלאו דלא תונו וכו' עיקרו קאי אפילו אם המצטער אינו מתבייש על ידי זה רק צער בעלמא כמו שמצוייר שם בגמרא בהרבה אופנים לא יתלה עיניו וכו' וכיוצא בזה. והלאו דלא תשא וכו' עיקר הלאו נאמר רק על שלא לבייש ובוודאי המבייש עובר ג"כ על ולא תונו שהמתבייש מצטער ג"כ. והא דכתבה התורה להלאו דלא תשא עליו חטא, כדי למסמכיה לדין הוכחה, להורותינו דאפילו במקום תוכחה אסור לבייש". במ"ח שם י"ד

¹⁰ שו"ע חו"מ סי' ת"כ סעי' ל"ט

¹¹ בשו"ע שם לא כתב ברבים דוקא אלא כל מלבין פני חברו וכן לא כתב הרגיל בכך וז"ל שם "וכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים, אין לו חלק לעולם הבא"

¹² בר"ב על אבות פ"ג מ"א פי' "המתבייש פניו מאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות. שהנפש יש לה ב' תנועות אחת לחוץ ואחת לפניו. וכשמביישין את האדם בתחלה הרוח מתנועע לצד חוץ כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מוצא טענה כיצד יסיר הבושה ההיא מעל פניו הוא דואג בקרבו ונכנס הרוח לצד פניו מפני הצער ופניו מתכרכמים ומתלבנים וזהו שאמרו (ב"מ נה, ב) בענין ההלבנה דאזיל סומקא ואתי חיורא: ובתוי"ט שם וי"מ דגרסינן והמאדים במשנה. וכן נמצא במקצת פירוש רש"י:

¹³ ועיין בפנ"י בב"מ שם "ונראה לי דמהאי טעמא נמי יורד לגיהנם ואינו עולה דידוע דמה שאין נשמת האדם רשע נשרפת בגיהנם כתב התורת חיים בשם הזהר משום דנשמה נופא נאצלה מתחת כסא הכבוד דכתיב ביה כורסוין שביבין דנורא והיא חלק אלוה ממעל מש"ה אין האש שולט בה לשורפה לגמרי, משא"כ בחטא זה דמלבין כיון דלפי דעתו סובר שלא נברא האדם בצלם אלהים דאל"כ לא הוי מחציף נפשיה כולי האי להלבין פני חברו שהוא בכלל דבר ה' בזה כמ"ש התוי"ט לכך דנו הקב"ה מדה כנגד מדה שנשמתו נשרפת באש של גיהנם עיין בזה בתורת חיים:

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

י"א¹⁴ שהלבנת פנים ברבים היא מאיסורים שיהרג ואל יעבור, ונוח לו שיפיל עצמו לכבשן האש, וייהרג, ולא ילבין פני חברו ברבים. וי"א¹⁵ שדינה ככל שאר איסורים שבתורה, ומ"מ משום מידת חסידות נוח לו שיהרג ולא ילבין פני חברו ברבים.

אפילו עושה מעשה טוב וע"י זה באה בושה לחבירו, אסור, וכמו שמצינו לאחד במר עוקבא שברח לתוך כבשן האש, כדי שלא יתבייש העני בראותו מי נתן לו צדקה¹⁶.

לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חברו ברבים בין קטן בין גדול ועוד שהמלבין פני חברו ברבים הוא מן היורדים לגיהנום ואינם עולים¹⁷. וכן לא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו רמב"ם שם

¹⁴ עיין בתורה" נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש "כדאמר בפ' הוהב (ב"מ דף נה:). כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מיניהו המלבין פני חברו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חברו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוד נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות: "ובגרי"ז שם כתב על דברי תוס', אמנם לכאורה אין זו קושיא, דבג' עבירות דין הוא ליהרג ולא לעבור, אבל כאן אין זה הלכה כי אם מידת חסידות, אמנם נראה דהתוס' ס"ל דאי לא היה זה מדינא לא היה מותר להפיל עצמו וכו' ולכן קשה ליה למה לא חשיב ותיירצו כנ"ל ורבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' סי' קל"ט) כ' וז"ל: "והנה אבק הרציחה, הלבנת פנים, כי פניו יחורו ונס מראה האדם, ודומה לרציחה, ולכן ארו"ל לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות, אכן דימו אבק הרציחה אל הרציחה, וכמו שאמרו ייהרג ואל ירצה, ולמדו זאת מתמר שנא' היא מוצאת, שאע"פ שהוציאוה לישראל לא גילתה שהיא הרה מיהודה, כדי שלא להלבין פניו". ע"כ. לפ"ז מתורצת קו' התוס', דהלבנת פנים אביזרא דשפ"ד, ולכן לא מנאוה בפ"ע. ועיין בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' קע"ב) כתב דכן הוא הלכה למעשה, דברים כפשוטן, שצריך האדם להיות מוכן שיורקוהו לכבשן האש ולא ילבין פני חברו ברבים.

¹⁵ ובמאירי באמת משמע דאינו אלא מידת חסידות לעולם יזהר אדם שלא להלבין פני חברו ברבים דרך הערה אמרו נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים מנלן מתמר שנאמר היא מוצאת: וכ"נ דעת הרמב"ם מדלא הזכיר זה כלל ואע"ג דלרמב"ם בשאר מצוות אין רשאי למסור עצמו וא"כ איך אמרו נוח לו לאדם וכו' ועיין בשו"ת שואל ומשיב בס' דברי שאול ויוסף דעת על יו"ד סי' שמ"ה דתי' דהרי בשפ"ד ייהרג ואל יעבור משום סברא דמאי חזית דמא דידך סומק טפי וכו', ומכיון שהמלבין בשופך דמים הו"ל כהורגו, ושייך בו הסברא דמאי חזית דמא דידך כו' ולכך ייהרג ואל יעבור. ומה שאמרו נוח לו לאדם, ולא אמרו שמחוייב לעשות כן, משום דבאמת מה שהחמירו במלבין כאילו שופך דמים, אינו שופך דמים ממש, רק כאילו שופך דמים, ולכן לא אמרו דרך חיוב אלא דרך רשות דלא הוי כמאבד עצמו לדעת, ואף לרמב"ם שהחמיר ע"ע מתחייב בנפשו, המלבין דהוי כשפ"ד רשאי להחמיר ע"ע. ועיין שו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד סי' י"ג אות י"ב האריך בזה וכתב דלפי הרמב"ם אסור למסור עצמו ומה שמסרה תמר נפשה היינו משום דמותר לבן נח למסור עצמו על המצוות ועיין במשך חכמה (סו"פ וזאת הברכה) נקט דדין זה ה"י נהג בבני נח וכמו שמצינו בדעת הרמב"ם שבשאר עבירות שאינם מג' העבירות אסור לישראל להחמיר ע"ע וליהרג, ומ"מ בן נח יכול להחמיר ע"ע וליהרג בשאר העבירות. וכן ישראל אסור ליהרג בשביל להציל את חברו מסכנה, משא"כ בבן נח רק אצלם נהג דין זה שיפילו א"ע לכבשן האש ולא ילבינו פני חברו ברבים.

¹⁶ שו"ע הרב הל' אונאה סעי' כ"ט

¹⁷ בבב"מ נ"ח ב' "כל היורדין לגיהנם עולים חוץ משלשה שיורדין ואין עולין ואלו הן הבא על אשת איש והמלבין פני חברו ברבים והמכנה שם רע לחבירו" ובתורה" חוץ מג' "ה"פ כל היורדין עולין מיד ואין אור של גיהנם שולט בהן וכו' אבל יש מהם נדונין לעולם המלבין פני חברו ברבים דאמר בסמוך אין לו חלק לעולם

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

י"א שמה שאין לו חלק לעוה"ב הוא דוקא ברגיל בכך¹⁸, אבל אם אינו רגיל בכך, אע"ג דשון חמור הוא מאד אינו בכלל זה.

כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים¹⁹, שכן אנו רואים שהאודם הולך מעל פניו והלובן בא ופניו כמת²⁰.

המכנה שם לחבירו²¹ ומתבייש עי"ז עובר נמי בלאו זה, אמנם אם אינו מתבייש בכנוי זה, אפי' אם הוא כינוי של גנאי כגון שרגיל כבר בכינוי זה אין אסור משום לאו זה²², אלא משום לאו דלא תונו עיין ל"ת רנ"א. ומכל מקום היו חז"ל נזהרים שלא לכנות שם לחברם אפילו כינוי שאינו של גנאי²³ ואפילו לומר בן פלוני דבר אלי כמו שקוראים העולם לא כינוי אלא קוראו בשמו²⁴.

אם נעשה דבר שלא כהוגן²⁵, ובא ראובן ושאל לשמעון, מי עשה את הדבר הזה אפלו אם הוא מבין, שראובן חושדו בזה, אסור לו לגלות, מי שעשה את הדבר, אפלו אם ראה בעצמו, כיון שע"ז מתבייש חבירו²⁶, רק ישיב; אני לא עשיתי את הדבר²⁷, וכל זה הוא מצד הדין, אבל ראוי לבעל נפש, שיעשה לפניו משורת הדין, ולא ישמיט את עצמו מזה, במקום שיכול להיות, שיתודע להשואל, ויתבייש פלוני על ידי זה, ויותר מזה מצינו בסנהדרין (יא.) בכמה תנאים, שהטילו על עצמם האשמה, כדי שלא יתודע

הבא ויש שעולין לאחר י"ב חדש כגון הבא על אשת איש דמשפט רשעי ישראל בניהנם י"ב חדש אי נמי מלבין נמי נהי דאין לו חלק לעולם הבא אינם נדונין יותר מ"ב חדש אלא לאחר י"ב חדש לא חיין ולא נדונין ושרוים בלא טובה ובלא רעה וכולהו בשלא עשה תשובה דתשובה מועלת לכל דבר ואיכא למאן דאמר (ברכות ד' לד:) דבעלי תשובה גדולים מאותן. שהיו צדיקים לעולם"

¹⁸ רמב"ם תשובה פ"ג ה"ד. ועיין שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה' ס' כ' במקור דין זה
¹⁹ ועוד כי צער הלבנה מר ממות. ואמרו עליו שאין לו חלק לעולם הבא, מה שלא אמרו ברוצה, כי המלבין פני חברו אינו מכיר גודל חטאו ואין נפשו מרה. עליו על עונו כמו הרוצה, ולכן הוא רחוק מהתשובה. שע"ת ש"ג קל"ט. ועיין בפנ"י שם "דמלבין הוא כאילו שופך דמים הא ליתא דמדקאמר הכל יורדים ועולים משמע דשפיכות דמים גופא נמי עולה, ואפשר נמי דהא דקאמר לעיל כאילו שופך דמים לאו דשקולין הם אלא שיש בכלל ענין זה ענין דשפיכות דמים כיון דאזיל סומקא ואתא חיוורא אבל אה"ג דמלבין חמיר משפיכות דמים כיון שמביישו בפני רבים, ותדע דהא במלבין אמרינן בפ"ג דאבות דאין לו חלק לעולם הבא משא"כ בשפיכות דמים וע"ש הטעם בתו"ט בשם מדרש שמואל דהא דמלבין אין לו חלק לעולם הבא יליף לה מדכתיב כי דבר ה' בזה היינו אדם שנברא בצלם אלהים" ועי"ל מש"כ בשמו

²⁰ תוס' שם

²¹ רמב"ם שם ה"ח

²² כ"מ ברמב"ם דבהל' דעות כתב "ולא יקרא לו שם שהוא בוש ממנו" ובהל' תשובה פ"ג ה"ד כתב סתם על המכנה שם וקורא לחבירו בכינוי דאין לו חלק לעוה"ב וכ"מ בקצושו"ע ס' ס"ג

²³ דעל מה דאיתא בגמ' "שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם וכו' ולא כניתי שם לחבירי" וכו' הקשו בראשונים "ותימא ומאי רבותיה והלא כל העולם אסור לכנות שם לחביריהם דבמציעא בפרק הזהב אמרינן אין לו חלק לעולם הבא, וי"ל דאפילו בשם כינוי שאינו גנאי לא כניתי" ובתוס' הרא"ש הוסיף "א"ג י"ל דלא רצה לומר אפילו בן פלוני דבר אלי כמו שקוראים העולם אלא קוראו בשמו":

²⁴ תורה ולא כניתי מגילה כ"ז ב' ובתוס' הרא"ש שם

²⁵ חפ"ז חיים הלכות לשון הרע כלל י' סעי' י"ז

²⁶ וה"ה אם יש בו איזה גנאי או הפסד אפי' אם אינו מתבייש דאסור משום איסור לה"ד

²⁷ א"כ יש בו תועלת באופן שמותר לספר עיין בח"ח שם

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

מי הוא החוטא, וכן איתא ב"ספר חסידים" סימן כ"ב וזה לשונו, "ואם הוא בחבורת בני אדם ונעשה דבר אחד שלא כהגון, ולא נודע מי החוטא, צריך שיאמר, אני הוא שחטאתי, אף על פי שלא חטא" וכו'.

וכל זה²⁸ אם ע"י תשובתו זו לא ידע עדיין השואל מי עשה את הדבר. אבל אם ע"י ממילא יודע לו העושה, כגון שלא היה לו הספק כי אם על שניהם, תלוי בזה, אם הוא באמת דבר שאינו הגון נראה שמותר לדחות זה מעל עצמו אף שממילא יתגלגל הדבר על חברו. אבל אם באמת דבר זה איננו עולה, רק להשואל נראה שהדבר זה הוא עולה צריך עיון²⁹ אם מותר להשיב לו אפילו בלשון אני לא עשיתי את הדבר כיון שע"י ממילא יתגנדר הדבר על חברו.

המוכיח את חברו על חטאו תחלה³⁰, לא ידבר לו קשות אפי' בינו לבין עצמו עד שיכלימו³¹. שנאמר (ויקרא יט פסוק יז) וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא כִּי אָמַרְוּ חֲכָמִים יָכוֹל אֶתְּךָ מוֹכִיחוֹ וּפְנִיּוֹ מִשְׁתַּנּוֹת ת"ל ולא תשא עליו חטא.

אם אינו יודע להוכיח³² מבלי שיעלב הנידון אין להוכיח, ונמצא שלמעשה אין להוכיח אא"כ אומרו בלשון רכה ובלשון כבוד, ומשער שלפי האדם המדובר יתקבלו הדברים מבלי שיתבייש יותר.

אם מתביש מראובן המוכיחו יותר משמעון המוכיחו, צריך שיניח ראובן לשמעון להוכיח שם

²⁸ באר מים חיים שם מ"ג

²⁹ ונראה שדבר זה תלוי במה שמבואר בח"מ בסימן שפ"ח [סו"ס ב'] בהגה"ה, היה רואה נזק בא עליו מותר להציל עצמו אע"פ שע"י גורם היזק לאחר, וע"י בסמ"ע שם שכתב דאם כבר בא עליו אסור לסלק ממנו בזה, ומשמע מביאור הגר"א שם שהוא מסכים להסמ"ע, והכא נמי אם הוא רואה שנחלש לעת עתה חשדא אצלו השואל עליו, אסור לו לגלות כדי להסירה מעליו ולתתה על חברו, וע"י בביאור הגר"א שם, ואם אינו בגדר זה, מותר. ואעפ"כ דבר זה אינו מבורר אצלי היטב למעשה: שם

³⁰ שם ושם

³¹ "והנה רוב בני אדם מתביישים קצת כשאומרים להם שחטאו, ואף על פי כן מצות התורה הוא להוכיח, ומכל מקום צריך לאמרו באופן שיתמעט הבושה ולא באופן שיתרבה הבושה. ונכלל בזה שאם יתביש מראובן המוכיחו יותר משמעון המוכיחו, שיניח ראובן לשמעון להוכיח". הליכות עולם לר' אברהם יוסף אהרמן עמ' צ"ב ואפ' דמה שמתבייש ע"י שמוכיח כנ"ל אינו עובר אל איסור דלא תשא כיון שאין פניו משתנות ע"י דאינו מלבין פניו כנ"ל מהר"ב אבות אלא דרך מרגיש חוסר נוחות בזה ובזה לא חשיב איסור ועוד אפ"ל דבמה שמוכיחו על חטאו ומתבייש אינו מחמת חברו אלא משום עצמו שעשה החטא וכדמצינו בשבטים בראשית פ' מ"ה פס' ג' כשאמר להם יוסף אני יוסף "ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" ופירש"י מפני הבושה והתם היה מחמת מכירתו ולא מחמת דיבורו ועי"ש בהעמק דבר אבל כשמדבר אליו קשות א"כ מתבייש מחמת דיבורו ולא רק מחמת החטא ובזה אסרה התורה

³² הליכות עולם עמ' צ"ג

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

אם עושה עבירה בפרהסיא³³ ויש חילול שם שמים בדבר צריך להוכיחו מיד כדי שלא יתחלל שם שמים, ואע"ג³⁴ שמתבייש. ועכ"פ ישתדל למעט הבושה ככל האפשר, ולכן ידבר בלשון רכה ככל האפשר.

הוכיחו בסתר ולא קבל ממנו אם היה האיש מזיד³⁵, והיה עבירה מפורסמת בכל ישראל כאכילת נבלה, שאין שום צד לומר שיש כאן שגגה, מותר לביישו ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כדרך שעשו כל הנביאים בישראל. אמנם אם האיש המוכיח גם הוא חוטא בעבירה זאת, ואפי' במעט אסור לביישו.

המגנה חבירו כל כך בדברים וכיוצא בהם בפניו ובפני אחרים עד שנשתנה פניו על ידי זה³⁶, עובר על "לא תשא עליו חטא" שהזהירה התורה בזה, שלא לביש את חברו ישראל חפץ חיים שם

כהן המוחזק ברשעה אין להקרותו ראשון לתורה ולכבדו בל דבר שבקדושה אע"ג שמתבייש עי"ז, אבל אם בנו או בתו מוחזקים לרשעים³⁷ ואפי' יש לו בת שזינתה וכיו"ב אין לביישו ברבים עי"ז, ולהכי אם ידוע שהוא כהן קוראין אותו ראשון לתורה וכיו"ב כד שלא להכלימו.

אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שידוע שאין לו ואפילו לעבור לפניו אסור שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו מפני שהוא נכלם בראותו למלוה ואין ידו משגת לפרוע. ואין צריך לומר אם תבעו³⁸.

אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש מיד, עד שתתישב דעתו עליו. ואין שואלים את הרב מענין אחר, אלא מאותו ענין שהם עוסקים בו, כדי שלא יתבייש³⁹.

ואם יודע תלמיד ברבו שידוע להחזיר לו טעם אם ישאלנו, ישאל, ואם לאו אל ישאל, שלא יביישנו. ואם שאל תלמיד לרבו ואינו יודע להשיב, אל ישאל בפניו לחכם אחר, כדי שלא יתבייש רבו⁴⁰.

אין מסתכלים בסעודה בפני האוכל ולא במנתו שלא לביישו. אין האורחים רשאים ליטול ממה שלפניהם וליתן ביד בנו או בתו של בעל הבית, אלא אם כן נטלו רשות

³³ מ"ב תר"ח ס"ק י'

³⁴ אע"ג שלא כתב זה במ"ב שם נראה דהוא פשוט דאסור לביישו

³⁵ רמב"ם שם פ"ח ובה"ח פ"י ה"ג מהל' לה"ר

³⁶ "היינו שנתבייש ותפסתי לשון הגמרא דו"ל הגמרא בערכין (דף ט"ז ע"ב) הוכח תוכיח יכול אפילו משתנין פניו ת"ל ולא תשא עליו חטא". שם

³⁷ שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ב' ועיי"ש דמה דאמר' בפ' בן סורר ע' ב' שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול וכו' היינו אם אינו מתבייש עי"ז אבל להכלימו בפניו וכ"ש ברבים אסור ומשמע דאם אין ידוע שהוא כהן אין חייבים לקרותו ראשון וכן להכלימו בזה שלא בפניו אם אינו ברבים נמי מותר אבל אין מחוייבים בכך משא"כ אם הוא עצמו מוחזק ברשיעא אסור לקרותו עיי"ש

³⁸ רמב"ם מלוה ולוה פ"א ה"ג חו"מ צ"ז סעי' ב'

³⁹ יו"ד רמ"ז סעי' י"ב

⁴⁰ ספר חסידים רצ"ט ותתקצ"ח

הלכות הדף היומי

מסכת סוטה

מבעל הבית, שמא יתבייש בעל הסעודה, שהרי אין לו אלא מה שהביא לפניהם. ולא יפה הם עושים הבאים לסעודת מילה ונשואין וכדומה בסוף הסעודה דפעמים אין לבעה"ב מה ליתן לפניהם ונמצא מתבייש⁴¹

י"א⁴² דאף בן נח נצטווה על איסור הלבנת פנים כמו שאסיר ליה איסור רציחה, וי"א שלא נצטווה ע"כ.

⁴¹ או"ח סי' ק"ע סעי' ד' וב"ט ובה"ל שם

⁴² שו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד סי' י"ג אות י"ב האריך בזה